

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВОСУДДЯ

В И С Н О В О К

щодо проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав усиновлених дітей (реєстр. № 3202 від 1 жовтня 2015 року)

Комітет з питань правової політики та правосуддя розглянув на своєму засіданні 2 лютого 2016 року (протокол № 42) на відповідність Конституції України проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав усиновлених дітей (реєстр. № 3202 від 1 жовтня 2015 року), поданий народним депутатом України Гарбузом Ю.Г. (далі – Законопроект).

Згідно з пояснювальною запискою метою Законопроекту є захист прав дітей, які усиновлені; забезпечення та реалізація конституційного права дітей на утримання та виховання; удосконалення роботи уповноважених органів щодо нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей; сприяння збереженню злагоджених сімейних відносин між дітьми та усиновителями.

Для досягнення цієї мети суб'єктом права законодавчої ініціативи пропонується певним чином лібералізувати процес нагляду за усиновленими дітьми шляхом внесення змін до статей 235, 287 Сімейного кодексу України та статті 24 Закону України «Про охорону дитинства», передбачивши, зокрема, що:

- нагляд за дотриманням прав дитини, яка усиновлена, здійснюється щороку виключно протягом перших двох років після усиновлення дитини, а в подальшому – не здійснюється, у разі дотримання цих прав. У разі порушення прав дитини, яка усиновлена, нагляд за дотриманням цих прав здійснюється до досягнення нею повноліття;

- якщо діти усиновлені іноземцями і проживають за межами України, відповідна консульська установа за дорученням Міністерства закордонних справ України веде облік цих дітей до досягнення ними повноліття. Нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями і проживають за межами території України, здійснюється консульською установою за дорученням

Міністерства закордонних прав виключно протягом перших двох років після усиновлення цих дітей, а в подальшому – не здійснюється, у разі дотримання цих прав. У разі порушення прав дітей, які усиновлені іноземцями і проживають за межами України, нагляд за дотриманням цих прав здійснюється до досягнення ними повноліття. Порядок здійснення нагляду за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями і проживають за межами України, встановлюється Кабінетом Міністрів України;

- контроль за умовами виховання і проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ях усиновителів здійснюється щороку виключно протягом перших двох років після усиновлення дитини, а в подальшому – не здійснюється, у разі дотримання цих умов. У разі недотримання умов виховання і проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ях усиновителів контроль здійснюється до досягнення дитиною повноліття.

Вирішуючи питання про відповідність Законопроекту положенням Конституції України Комітет виходить з наступного.

У Основному Законі України визначається, що Україна є правовою державою (стаття 1), Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8), органи державної влади, у тому числі й Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19, стаття 75).

Відповідно до статті 51 Конституції України одним із основних напрямів діяльності держави є охорона сім'ї, дитинства, материнства, батьківства. На державу, згідно частини другої статті 52 Основного Закону України, покладається утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Засади охорони дитинства визначаються виключно законами України (пункт 6 частини першої статті 92 Конституції України)

Зазначені конституційні положення узгоджуються із вимогами міжнародного законодавства, зокрема, Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 року, Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Проявом державного піклування про дитину-сироту чи дитину, позбавлену батьківського піклування є усиновлення. Головною метою усиновлення, передусім, є належне забезпечення прав та інтересів такої дитини, передбачених Конституцією України, Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про права дитини, Сімейним кодексом України, Законом України «Про охорону дитинства» тощо.

У підпункті 3.2 мотивувальної частини Рішення від 3 лютого 2009 року № 3-рп/2009 (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною)

Конституційний Суд України зазначив, що правовідносини, пов'язані з усиновленням, не є предметом безпосереднього конституційного унормування, однак держава на виконання положень статей 51, 52 Конституції України і міжнародно-правових актів, дбаючи про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначає процедуру усиновлення. При цьому вона здійснює контроль за цією процедурою шляхом прийняття норм, які забезпечують регулювання зазначених суспільних відносин. Згідно з положеннями Принципу 2 Декларації прав дитини при прийнятті з цією метою законів пріоритетним має бути якнайкраще забезпечення інтересів дитини.

Сучасна інтеграція України до Європейського Союзу вимагає високого рівня забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської турботи.

Загальною декларацією прав людини (частина друга статті 25) проголошено, що діти мають право на особливе піклування і допомогу.

В Декларації прав дитини (абзац 3 преамбули) зазначено, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування.

Конвенцією ООН про права дитини визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Дана Конвенція зобов'язує держав-учасниць забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів (частини перша, друга статті 3).

Також в Директиві 2011/36/ЄС Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 5 квітня 2011 року про попередження та боротьбу з торгівлею людьми та захист її жертв, та що замінює Рамкове Рішення Ради 2002/629/ЮВС зазначається, що діти є більш вразливими, ніж дорослі, і тому піддаються більшому ризику стати жертвами торгівлі людьми. У застосуванні Директиви, забезпеченню інтересів дитини має приділятися першочергова увага, відповідно до Хартії основних прав Європейського союзу і Конвенції про права дитини Організації Об'єднаних Націй 1989 року.

Стаття 12 Декларації про соціальні і правові принципи від 3 грудня 1986 року, що стосується захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному та міжнародному рівнях говорить про те, що у вирішенні всіх питань про передачу дитини на виховання в іншу сім'ю належну участь повинні брати не тільки майбутні прийомні батьки і, якщо це можливо, сама дитина і його власні батьки, а й компетентні органи державної влади чи установи повинні нести відповідальність за контроль над забезпеченням благополуччя дитини.

Європейський суд з прав людини також надає особливого значення при вирішенні справ про усиновлення принципу пріоритету інтересів дитини. Так, у Рішенні в справі «Піні і Бертані та Манера і Атрипальді проти Румунії» від 22 червня 2004 року Суд встановив, що органи влади Румунії мали законні і слушні підстави вважати, що право заявників на налагодження зв'язків з дітьми, яких вони удочерили, не може мати перевагу над інтересами цих дітей, незважаючи на правомірне прагнення заявників створити сім'ю.

Члени Комітету зазначають, що запровадження у Законопроекті норми про те, що «нагляд за дотриманням прав дитини, яка усиновлена, здійснюється щороку виключно протягом перших двох років після усиновлення дитини, а в подальшому – не здійснюється, у разі дотримання цих прав» не забезпечує належний захист таких дітей після спливу двоохрічного терміну після їх усиновлення, а тому не відповідає міжнародним зобов'язанням та статті 52 Конституції України, згідно якої на державу покладається утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування та статті 51 Конституції України, відповідно до якої одним із основних напрямів діяльності держави є охорона дитинства.

Визнання, дотримання і захист прав та свобод людини і громадянина є загальним обов'язком держави. Зобов'язання держави в сфері дотримання прав людини - це не тільки невтручання держави у сферу індивідуальної свободи, а й повага до прав людини, їх забезпечення, захист та сприяння їх реалізації, а також вживання державою усіх можливих заходів для уникнення порушень прав людини, захист від таких порушень, застосування санкцій за їх скоєння та належна компенсація особам, які постраждали.

Враховуючи викладене, Комітет дійшов висновку, що проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав усиновлених дітей» (реєстр. № 3202 від 1 жовтня 2015 року), поданий народним депутатом України Гарбузом Ю.Г., суперечить положенням Конституції України.

Голова Комітету

Р.П. КНЯЗЕВИЧ